

Leikin ja urheilun tilat osana Viipurin kaupunkisuunnittelua

"Nimenomaan on meidän kansamme kolmen viime vuosikymmenen aikana kehittynyt eturivin jäseneksi maailman urheiluelämässä, ja luonnollista on sen vuoksi, että ainakin meillä asemakaavoituksessakin kiinnitetään vakavaa huomiota tarpeellisten urheilualueiden aikaansaamiseksi. Onhan piakkoin jokaisessa isommassa maalaiskylässämmekin oikea urheilukenttä."

Näin arvioi kaavoittaja Otto-Iivari Meurman (1890–1994) urheilukenttien vakiintuvaa asemaa suomalaisten kaupunkien suunnittelussa 1930-luvun lopulla. Moderni urheilu oli yksi 1900-luvun alkuvuosikymmenten merkittävimmistä kaupunkitilan käyttöön vaikuttaneista tekijöistä. Suunnittelemattoman vapaa-ajanvieton tilalle oli tullut yhä pidemmälle organisoitu vapaa-ajan toiminta, joka sijoitettiin usein omaan erityiseen tilaansa.

Liikkumiselle sopivaksi katsottu tila on historiallisesti muuttuvaa. Se voi vaihdella vapaassa luonnossa liikkumisesta tiukasti määriteltuihin liikkumisen tiloihin. Henning Eichbergin analyyseissa liikunnan tilat näyttäytyvät myös sosiaalisina. Tilojen rajaa-
minen ja erityisten urheilurakennusten rakentaminen on palvelut yhteiskunnallisen aseman merkitsijänä, kuten aateliston miekkailusalit ja ratsastusmaneesit 1600–1700-luvulla, kansan pelatessa palloa lähes missä tahansa vapaassa tilassa. 1800-luvulla luonnon vesistöissä kylpemisen rinnalle nousivat sukupuolen ja yhteiskuntaluokan mukaan eriytetyt hallikylpylät. Liikkumisen tila esiintyy yhteiskunnallisena myös Eichberg yhdistäessä "vapaan taivaan alla liikkumisen" yhteiskunnallisen kumouksen vaiheisiin ja "hallikulttuurin" nousut, järjestyksen ja kurinalaisuuden aallot urheilun tilassa vastaavasti poliittisen vallan palauttamisen ja vakiinnuttamisen vaiheisiin. Liikkumisen yhä selvempi

rajautuminen omaksi tilalliseksi sektorikseen ajoittuu 1920- ja 1930-luvuille, suurten stadionien rakentamisen kiihtymisen ja lajikohtaisten urheilutilojen määrällisen kasvun aikaan.²

Sotienvälisellä ajalla urheilulle varatun tilan rajaaminen saavutti Suomessakin uuden mittakaavan. Urheilustadionien rakentaminen oli tästä näkyvin esimerkki. Niiden rinnalla myös urheilu- ja leikkikentistä muotoutui vakiintunut osa kaupunkitilaa, jota modernissa yhteiskunnassa säädellään kaupunkisuunnittelulla, kotoisemmin kaavoituksella. Tässä artikkelissa käsitellään tilan varaamista leikille ja urheilulle sotien välisen ajan kaupunkisuunnittelussa esimerkkinä Viipurin kaupunki ja sen kaavoittaja Otto-Iivari Meurman.³

Kaupunkisuunnittelun historiassa sotienvälistä aikaa on pidetty funktionaalisen tilanjaon vahvistumisen kautena. Tällä viitataan erityisesti kaavoitukseen pohjautuvaan kaupunkitilan luokitteluun asumiselle, työlle, kulutukselle ja vapaa-ajalle sekä liikenteelle tarkoitettuihin alueisiin. Tämän jaottelun juuret olivat 1800-luvulla. Toiminnallisen jaon ohella käynnissä oli kuitenkin myös muita, hienovaraisempia eriyttämisprosesseja. Vapaa-ajan alueita varattiin erilaisille aktiivikäyttöille. Esimerkiksi lasten leikit pyrittiin siirtämään kaduilta leikkikentille ja aikuisten ulkoluretket tarkoitusta varten varattuihin puistoihin. Samaan aikaan urheilulle varattiin lisää tilaa, joka vähitellen erikoistui lajikohtaiseksi. Urheilu- ja leikkikenttäsuunnittelussa vanhemmat ja lapset erotettiin omille alueilleen, samoin naiset ja miehet, tytöt ja pojat. Tämänkin eriyttämisen juuret olivat 1800-luvulla.¹

Luonto, puistot ja kaupunkisuunnittelu

Kaupunkisuunnittelussa urheilu- ja leikkikentät asettuivat osaksi puistoalueita, aluksi osaksi suuria keskustapuistoja ja sittemmin osaksi viheraluesuunnitelmia. Kaupunkisuunnittelijat Camillo Sittestä (1843–1903) alkaen olivat pitäneet puistojen funktiota kahtalaisena: esteettisenä ja hygieenisenä. Puistot liitettiin modernissa kaupunkisuunnittelussa osaksi kaupunkien nopean kasvun aiheuttamien ongelmien ratkaisua. Ahtautta ja puhtaan ilman puutetta pidettiin epäluonnollisena, ja niiden katsottiin johtuvan kaupunkiympäristön ja luonnon välisistä ristiriidoista. Vieraantumista luonnosta pidettiin epäterveellisenä ja luontoa

Ulla Salmela

Leikin ja urheilun tilat osana Viipurin kaupunkisuunnittelua

lähtökohtaisesti terveenä ja tervehdyttävänä. Kaupunkisuunnittelijat esittivät puistot vastalääkkeenä, joka tuo luonnon henkiset ja fyysiset terveysvaikutukset kaupunkilaisten ulottuville.

Puistoihin liittyviä tilallisia käytäntöjä muovasivat 1900-luvun alussa hygieeniset, teknologiset, taiteelliset ja sosiaalireformistiset diskurssit. Hygieeninen diskurssi liitti yhteen terveyden (sekä fyysisenä että henkisenä) ja ympäristön. Terveyttä tuli edistää ympäristöä muovaamalla.⁵ Hygieenisen kiinnostuksen keskeisiä tilallisia kohteita olivat paitsi asunnot myös niiden lähiympäristö. Ensimmäisissä julkisissa kaupunkipuistoissa korostui esteettis-maisemallinen ja hygieeninen ajattelu. Varhaisten hygienistien mukaan työ oli luonnollisin fyysisen kunnon ylläpidon muoto. Liikettä pidettiin terveyden merkinä, mistä syystä fyysistä liikettä edistettiin ja tarkasti suunnitelluilla puistoalueilla se myös tapahtui organisoidusti. 1900-luvun alussa painotettiin maisemapuistojen sijaan toiminnallisuutta ja ruumiinkulttuurin korostumisen myötä erityisesti urheilua.

Vanhempi puistopoliittinen argumentaatio korosti puistoja työväenluokan moraalisen kasvattamisen, elinolojen parantamisen sekä vapaa-ajan ohjaamisen välineenä. Vuosisadan vaihteen jälkeen puistot nähtiin yhä useammin erilaisten toimintojen, leikin ja urheilun, tilana, jolloin kiinnostus urheilu- ja leikkikenttien rakentamista kohtaan kasvoi. Reformistinen puistopoliitikka kohdisti huomion työläisten lisäksi lapsiin ja nuoriin. Puistojen pääfunktio oli näiden ryhmien kasvattaminen moraalisesti ja fyysisesti sekä työvoiman uusintaminen urheilun ja aktiivisen virkistystoiminnan avulla. Sotien välisen kaupunkisuunnittelun näkökulmasta puistot olivat tiloja, joissa ahtaasti asuvat kaupunkilaiset altistuisivat väljän liikkumatiilan, valon ja ilman terveellistytävälle vaikutuksille. Viheralueet olivat kaupunkiympäristöön suunniteltuja ”luonnollisia” terveyden tiloja. Samalla ne edustivat maaseudun ja luonnon oletettuja terveysetuja kaupungin rajojen sisäpuolella.⁶

Kiinnostus urheilu- ja leikkikenttien suunnittelua ja rakentamista kohtaan osui ajankohtaan, jolloin lääketieteessä siirryttiin ennaltaehkäisevään terveydenhoitoon ja jolloin urheilun kansallinen ja yhteiskunnallinen merkitys kasvoi. Urheilumahdollisuuksien parantamisesta tuli osa kaupunkien ennaltaehkäisevää terveydenhoitotyötä. Liikunnan ja terveyden välillä nähtyä yhteyttä kuvastaa se, että urheilulle varattuja tiloja koskevia asioita

Ulla Salmela

Leikin ja urheilun tilat osana Viipurin kaupunkisuunnittelua

käsiteltiin 1900-luvun alun kunnallisessa päätöksenteossa usein osana terveydenhoitoa.⁷ Ensimmäiset kentät leikkiä ja erilaisia pelejä varten ilmestyivät suomalaisiin asemakaavoihin 1800-luvun lopulla. Helsingin ensimmäinen urheilukenttä, Eläintarhan urheilukenttä, valmistui vuonna 1910.⁸ Lainsäädännön velvoite tälle kaavoituskäytännölle säädettiin vuoden 1932 alusta voimaan tulleella Asemakaavalalla, joka velvoitti kaupunkeja huolehtimaan julkisten puistojen sekä leikki- ja urheilukenttien kaavoittamisesta eri puolille kaupunkia.

Suomalaiset kaavoittajat seurasivat kaupunkisuunnittelun kansainvälisiä auktoriteetteja, joista esimerkiksi jo saksalainen Josef Stübben suositteli Städtbau-kirjassaan vuonna 1890 leikki- ja pelikenttien rakentamista kaupunkilaislapsia ja -nuorisoa varten. Englantilaisen puutarhakaupunkiaatteen merkittävä soveltaja Raymond Unwin toi ne esille vuonna 1909 ilmestyneessä Town Planning in Practice -kirjassaan. Laajemmin urheilu- ja leikkikenttiä käsiteltiin vasta ensimmäisen maailmansodan jälkeen ilmestyneissä kaupunkisuunnittelun käsikirjoissa kuten saksalaisten A. E. Brinckmannin ja Paul Wolfin teoksissa.

1800-luvun lopun puistoalueilla erilaisia peli- ja urheilutoimintoja ei vielä juurikaan eroteltu toisistaan. Tilallinen eriytminen alkoi jaolla urheilulle ja leikille määriteltyihin tiloihin. Ammattilaisille ja harrastelijoille suunniteltiin erilliset urheilukentät. Samalla urheilualueista suunniteltiin entistä suurempia ja ne määriteltiin vähitellen erikseen tietyille lajeille ja käyttäjäryhmille. Mallit urheilualueiden eriyttämiseen iän ja sukupuolen mukaan olivat peräisin Yhdysvalloista, josta ne välittyivät suomalaiseseen kaupunkisuunnitteluun pääasiassa Saksan kautta. Arkkitehti Martin Wagner loi suuntaa viheralueiden uudennäköiselle käytölle kaupungeissa. Hän tarkasteli vuonna 1915 julkaisussa väitöskirjassaan Das sanitäre Grün der Städte puistoja ensi sijassa määrällisenä, ei esteettisenä tai maisemallisena tekijänä kaupungin suunnittelussa. Wagner korosti viheralueiden terveydellistä merkitystä niiden tuottaman puhtaan ilman vuoksi. Lisäksi hän painotti viheralueiden ja urheilukenttien merkitystä osana kaupunkilaisten vapaa-ajan viettoa ja nousevaa ruumiinkulttuuria. Viheralueet olivat Wagnerin mukaan kaupungin asukastiheyteen suhteutettava peruspalvelu. Ihannetilanteessa viheralueita varattaisiin 20 neliometriä asukasta kohti.⁹

Ulla Salmela

Leikin ja urheilun tilat osana Viipurin kaupunkisuunnittelua

Viipurin urheilu- ja leikkikentät

Suomessa puistojen ja urheilualueiden suunnittelussa sovellettiin saksalaisten mallien mukaisia viheralueiden prosenttiosuuksia kaupungin kokonaisalasta sekä viheralueiden määrän systematisoivaa määrittelyä, joka oli tyyppiä neliötä asukasta kohti. Esimerkiksi Meurmanin Viipuriin 1930-luvulla laatimissa asemakaavoissa tämä luku vaihteli 20–30 neliön välillä asukasta kohti ja vastasi siis Wagnerin suosituksia. Yleisesti voidaan sanoa, että 1920-luvun kaupunkisuunnittelussa puistoihin kohdistettu huomio oli määrällistä. Asemakaavoittajan asenne puistosuunnittelua kohtaan oli maankäytön määrittelyä korostava ja enemmänkin määrällisten kriteerien ohjaamaa kuin kaupunginpuutarhureiden, jotka keskittyivät useammin puistojen sisäiseen suunnitteluun. Kaupunkisuunnittelijoille puistot olivat ensi sijassa kaavoituselementtejä, joille kuului tietty osuus kaupunkialasta. 1930-luvulle tullessa puistoista tuli viheralueita, rationaalisen ja asiantuntijavetoisen kaupunkisuunnittelun standardielementtejä. Leikki- ja urheilukentät vakiintuivat osaksi kaupunkisuunnittelua, usein osana laajempaa puistokokonaisuutta. Myös niiden suunnittelustandardit muotoutuivat sotien välisellä ajalla.

Urheilulla oli sotien välisen ajan Viipurissa tärkeä rooli osana paikallista identiteettiä. Kaupungin urheiluelämä oli vilkasta, ja sille varattuja tiloja kehitettiin aktiivisesti. Urheilukenttien käytännön suunnittelun malleja haettiin Ruotsista, jonne kaupunki lähetti asemakaava-arkkitehtinsa Meurmanin vuonna 1919. Meurman kirjasi tarkasti tietoja Tukholman päästadionista ja Östermalmin urheilukentästä, tutustui Stadshagenin edistykseelliseen lasten leikkikenttäalueeseen sekä keskusteli aiheesta Tukholman ja Göteborgin kaupunkien kaavoittajien kanssa.¹⁰

Kotimaisista voimista Lauri Pihkala toimi asiantuntijana Viipurin urheilukenttien suunnittelussa. Pihkala oli yleisen urheilutuntemuksensa lisäksi kiinnostunut myös urheilualueiden suunnittelusta. Hän oli ollut 1910-luvulla suunnittelemassa urheilukenttiä Helsingin Kaisaniemeen ja Kampppiin.¹¹ Meurmanin pyynnöstä Pihkala laati Viipurin urheilualueiden suunnittelun pohjaksi lausunnon, jossa summattiin sekä urheilua puoltavat yleiset argumentit että hyvän, koko kaupungin mittakaavassa pohditun urheilu- ja leikkikenttärjestelmän pääpiirteet. Urheilun edistämisen puolesta Pihkalan mukaan puhuivat sekä yhteis-

Ulla Salmela

Leikin ja urheilun tilat osana Viipurin kaupunkisuunnittelua

kunnalliset että sotilaalliset syyt. Aktiivinen, raittiissa ilmassa ta-
pahtuva vapaa-ajanvietto oli yhteiskuntarauhan, kansalaisten ter-
veyden ja kansan puolustuskyvyn ja isänmaallisuuden edistämi-
sen kannalta tärkeää.¹²

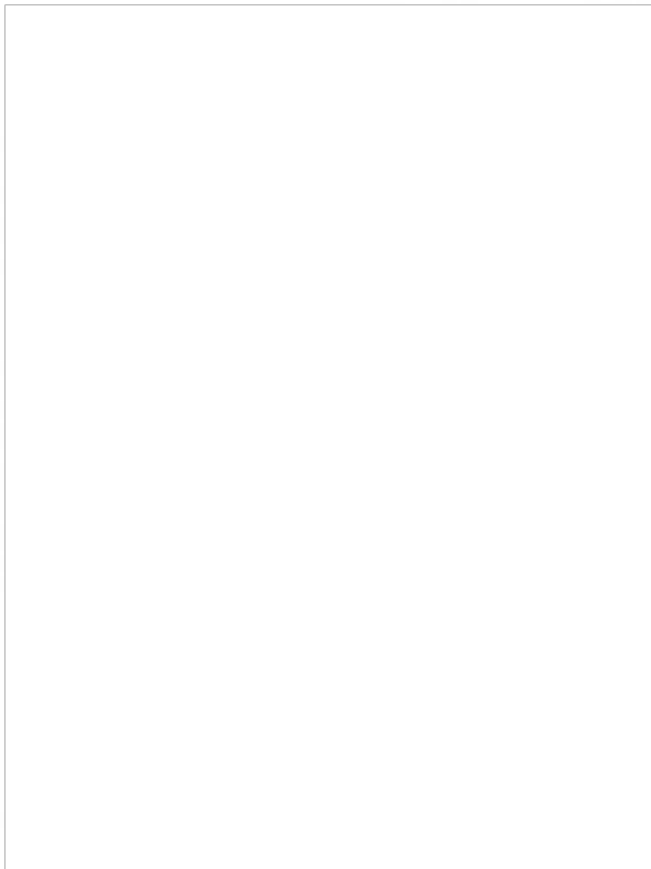
Pihkala tuki lausunnossaan koko kaupungin kattavaa urhei-
lu- ja leikkikenttien verkostoa, jonka ytimenä olisi suuri keskus-
stadion. Meurman sovelsi tällaista systemaattisen verkoston peri-
aatetta Viipurin urheilualueiden järjestelyssä. Kaupunkisuunnit-
telussa oli kehitetty erilaisia verkostomalleja puistojen järjestel-
mällistä sijoittelua varten. Niiden juuret olivat Wienin Wald- und
Wiesengürtel puistovyöhykkeessä. Tärkeitä olivat myös vuoden
1910 Suur-Berliinin asemakaavakilpailun säteittäiset ja rengas-
maisat puistovyöhykemallit ja amerikkalaiset puistokatujärjestel-
mät, joista suomalaisetkin arkkitehdit ja kaavoittajat kehittivät
omia versioitaan.¹³ Myös Meurman suositteli erilaisten
puistojen yhdistämistä kaupungin kattavaksi viherverkostoksi
viherkaistaleilla ja puistokaduilla 1920-luvulta lähtien.¹⁴

Leikkikenttätöiminnan malleja haettiin Amerikasta. 1800-
luvun lopulta alkaen kukoistaneen amerikkalaisen reformiliik-
keen aloitteet sisälsivät monia toimia kaupunkiolojen paranta-
miseksi. Filantrooppien ja naisjärjestöjen katse kohdistui erityi-
sesti lasten elinolojen parantamiseen. Erityinen kansallinen yh-
distys, National Playground Association, ajoi valvottujen leikki-
kenttien perustamista slummeihin. Reformiliikkeen toiminnas-
sa, jossa naiset olivat aktiivisia, lasten ja naisten vapaa-aika nipu-
tettiin yhteen ja se yhtäläistettiin perheiden ja yhteiskunnan
edun kanssa. Tämä ajattelu omaksuttiin myös kaupunkien puisto-
suunnitteluun ja muuhun tilalliseen muovaamiseen. Maisema-
arkkitehti Frederick Law Olmsted Jr. (1870–1957) korosti työ-
läisperheiden naisille ja lapsille suunnattujen puisto- ja leikki-
alueiden sijoittamista kävelymatkan päähän asuinalueista.¹⁵ Suo-
messa esimerkiksi Svante Olssonin 1910-luvun urheilupuisto-
suunnitelmissa miesten ja naisten urheilukentät oli eroteltu toi-
sistaan. Naisten kenttä oli yhteydessä lasten leikkikenttään.¹⁶
Naisten urheilukenttien ja lasten leikkikenttien sijoittamista lä-
hekkäin suositeltiin myös 1920-luvulla. Liikunnan ja partiotoi-
minnan pioneeri Anni Collan (1876–1962) perusteli naisten
oman urheilukentän tarvetta mm. sillä, että sen yhteyteen sopi
tytöille ja lapsille varustettu leikkikenttä.¹⁷ Collanin suosittele-
mat leikkikentät oli eriytetty iän ja sukupuolen mukaan, ja ne

Ulla Salmela

Leikin ja urheilun
tilat osana Viipurin
kaupunkisuunnit-
telua

*Kansi Anni
Collanin kirjasta
Ruumiillinen
kasvatus Pohjois-
Ameriikan Yhdysval-
loissa, Porvoo 1916.*

olivat amerikkalaisten mallien mukaisia organisoidun ja aikuisten (naisten) valvoman leikin tiloja. Leikkikentät yhdistettiin myös puutarhaviljelyksiin ja kasvatus- ja opetustoimintaan, kuten kouluihin.

Ulla Salmela

Leikin ja urheilun
tilat osana Viipurin
kaupunkisuunnit-
telua

Liikunnalla oli tärkeä rooli sotienvälisen Suomen projektissa tuottaa poliittisesti aktiivisessa tilanteessa kunnan kansalaisia.¹⁸ Urheilu- ja leikkikenttiin liitettyjä tavoitteita leimasi terveyskeskustelun ohella sosiaalisen järjestyksen diskurssi. Mitenkään ainutlaatuisista tämä ei tietenkään ollut, vaan keskustelu oli osaksi tuontitavaraa. Esimerkiksi Collan korosti leikki- ja urheilukenttäkäsikirjoissaan 1910–1930-luvulla amerikkalaisen leikkikenttäliikkeen hengessä organisoidun leikin merkitystä välineenä opettaa lapsille työntekoa, tottelevaisuutta ja velvollisuudentuntoa. Erityisen tärkeitä leikkikentät olivat Collanin mukaan köyhien perheiden jälkikasvulle, ahtaasti ja epäterveellisesti asuville sekä kaduilla aikaansa viettäville lapsille. Lasten saaminen pois kaduilta oli amerikkalaisten suurkaupunkien leikkikenttäohjelmien tärkeä tavoite. Niissä valvova ja ohjaava katse kohdistui lapseen ja tämän kansalaiskasvatukseen.¹⁹ ”Tänään rakennettu leikkikenttä tekee huomisen vankilat ja sairashuoneet tarpeettomiksi”, Collan kirjoitti vuonna 1916.²⁰ Kansalaiskasvatuksen, terveyden edistämisen ja ehkäisevän sosiaaliturvan muotona leikki- ja kisakentät huomioitiin myös lääketieteen piirissä. Esimerkiksi tamperelaisen lääkäri Ernst af Hällströmin mukaan niiden avulla voitiin edistää ”tulevien polvien terveyttä ja taistelukykyä... sekä vähentää sairashuoneiden samoin kuin myöskin köyhäinhoidon tarvetta”.²¹

Meurman toteutti Viipurissa ajatusta leikki- ja urheilukenttien eriyttämisestä käyttäjien iän ja sukupuolen mukaan: ”onhan selvää, ettei pieniä lapsia ja aikamiehiä voi sijoittaa samalle alueelle urheilemaan”.²² Naisten ja lasten liikuntatilojen yhteys ei sen sijaan näyttäytynyt ongelmana. Urheilun tilojen sijoittamista puistoihin perusteltiin sillä, että tämä varmisti sen, ettei niistä ollut häiriötä muulle elämälle ja että urheilun terveellisyttävä vaikutus voitiin maksimoida. Meurman kannatti myös omien kenttien varaamista eri sukupuolille. Hänen argumenteissaan korostui urheilun fyysinen voima ja rajuus, joka ei ollut työille luonteenomaista ja jolta heitä tuli suojata.²³

Viipurin leikki- ja urheilukenttien verkosto kasvoi ja systematisoitui Meurmanin kaudella. Esimerkiksi vuoden 1923 yleiskavaan Meurman sijoitti kymmenkunta urheilu- ja leikkikenttää pelkästään itäisille esikaupunkialueille.²⁴ Vuonna 1930 kaupungin omistamia urheilu- ja leikkikenttiä oli 11, ja kaksi oli rakenteilla. Useimmat näistä oli joko rakennettu tai niiden kuntoa

Ulla Salmela

Leikin ja urheilun tilat osana Viipurin kaupunkisuunnittelua

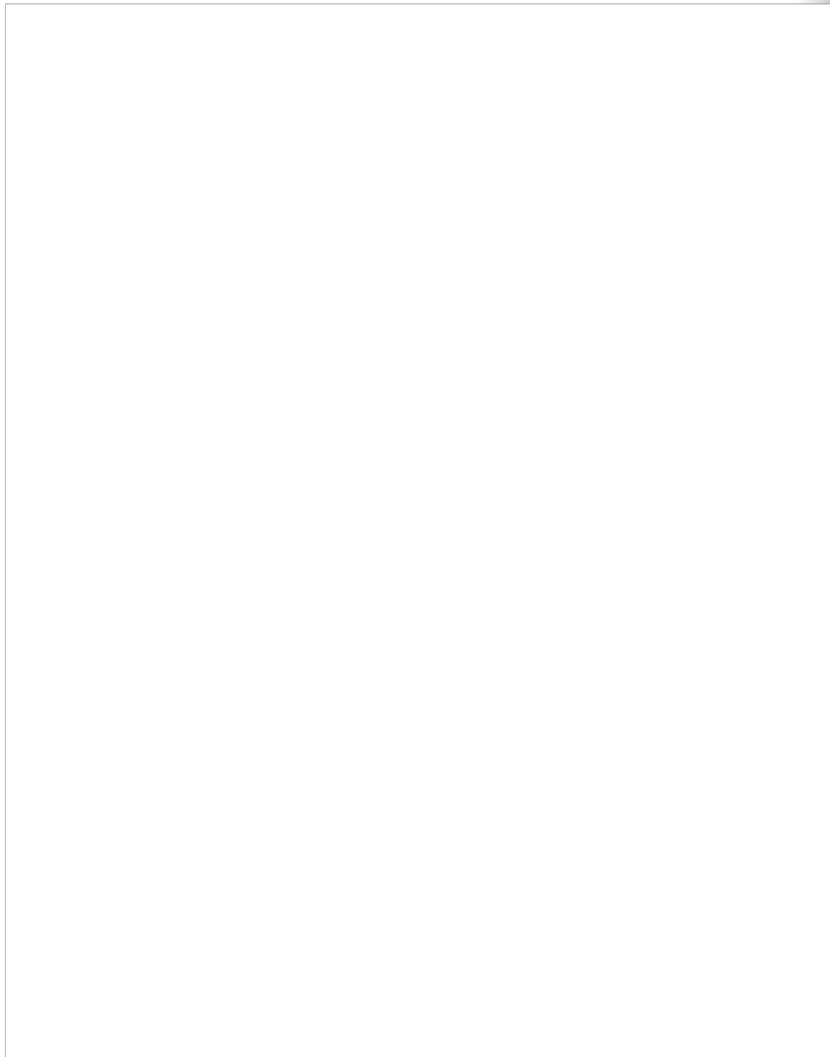
kohennettu 1920-luvulla. Lisäksi kaupungissa oli viisi yleistä uimaa ja uimarantaa. Samaan aikaan asemakaava-arkkitehdin suunnitelmissa eri puolille kaupunkia oli yhdeksän urheilu- ja leikkikenttää sekä useita pienempiä puistoja, joihin tulisi erilaisia liikuntatoimintoja. Nämä kaikki olivat tarkoitus toteuttaa ennen vuotta 1935.²⁵ Verkoston pohjana olivat pääosin saksalaisesta alan kirjallisuudesta poimitut leikki- ja urheilukenttien vaikutusaluemitat. Pikkulasten hiekkaläjiä ja -kenttien tuli Meurmanin mukaan sijaita "lastenvaunuetaisyydellä", joka vaihteli 300:sta 500:aan metriin. Meurmanin tiuhaan viljelemä "lastenvaunu"-slogan oli peräisin saksalaisesta kirjallisuudesta. Koululaisten kentille tuli varata enemmän tilaa (mm. pesäpallolle), ja niiden vaikutusalueen säde oli laajempi, noin 600 metriä, rakentamisen tehokkuudesta riippuen. Aikuisten kenttien tuli Meurmanin mukaan soveltua jalkapallon pelaamiseen, ja niiden etäisyyden asunnoista tuli asettua enintään 1–2 kilometriin. Urheilukentille varattavan tilan kokonaismäärä tuli suhteuttaa kaupungin asukasmäärään – tässäkin Meurman tukeutui saksalaiseen kaupunkisuunnittelukirjallisuuteen, mm. Paul Wolfin asettamaan minimiin kolme neliömetriä urheilutilaa asukasta kohti.²⁶

Vapaa-ajan kontrolli ja ruumiillisen kunnon kehittäminen saivat sotien välisessä Suomessa sosiaaliseen harmoniaan liittyviä merkityksiä. Ruumiinkulttuuriin liittyi kiinteästi ajatus kurinalaisuudesta ja työläisen ruumiista nykyaikaisen yhteiskunnan rakentamisessa. Urheilulla voidaan ajatella rakennetun "tervettä kansanruumista". Urheilulle varatut tilat toimivat tämän rakennustehtävän puitteina.²⁷ Suuret urheilutilojen rakennusponnistukset, kuten Viipurin suurin hanke keskusurheilukenttä, joka valmistui vuonna 1934 kaupunkikuvallisesti keskeiselle Patterinmäelle, merkityksellistyivät paitsi kansan kuntoisuuden mittareina myös tehokkuuden ja rationaalisuuden merkkeinä. 1930-luvun lopulla Meurmanin kaupunkisuunnittelukirjoituksissa puistoista ja urheilualueista tuli osa virkistys- ja retkeilyalueita, joiden verkosto ulottui kaupungin rajojen ylitse. Kaupunkisuunnittelijoiden katse tähyisi yleisemminkin maaseudulle, jonka suunnittelun he halusivat asiantuntemuksensa piiriin.

Ulla Salmela

Leikin ja urheilun tilat osana Viipurin kaupunkisuunnittelua

*Lasten leikkikenttien
varusteiksi suositel-
tiin 1910-luvulla
muun muassa
karuselleja. (Kuva
Anni Collanin
kirjasta Ruumiilli-
nen kasvatus
Pohjois-Ameriikan
Yhdysvalloissa,
Porvoo 1916)*

Ulla Salmela

Leikin ja urheilun
tilat osana Viipurin
kaupunkisuunnit-
telua

158

Kohti hyvinvointistrategiaa

Kaupunkisuunnittelijat olivat 1800-luvulla korostaneet puistojen kahtalaista, esteettistä ja hygieenistä tehtävää. 1900-luvulla esteettinen funktio väistyi hygieenisen tieltä ja samalla hygieenisen ajattelun moraalinen aspekti antoi tilaa ruumiillisemman terveyden edistämiseksi. Liikunnan, valon ja raittiin ilman lääkitsevä vaikutus pyrittiin 1910-luvulta lähtien systematisoimaan erilaisen laskelmien avulla myös viheralueilla. Niistä tuli kaupunki-

suunnittelun rationaalisen vapaa-ajan vieton ja terveyden edistämisen väline, joka 1930-luvulle tultaessa normalisoitui yleisesti tunnustetuksi hyvinvointistrategiaksi. Urheilualueiden tilallinen eriyttäminen iän ja sukupuolen mukaan korosti instrumentin osumatarkkuutta. Modernin kaupunkisuunnittelun näkökulmasta kaupunkiympäristön tuli sisältää yhä tarkemmin ohjattuja ja määriteltyjä toimintoja – erikoistuneet urheilualueet olivat yksi tämän ajattelun kirkkaimpia ilmentymiä. Eichbergiläisen sosiaalisen ulottuvuuden ne saavat osana Suomen sotienvälisen ajan yhteiskunnallisen ja poliittisen vakauden ja järjestyksen luomista.

Lähdeviitteet

- 1 Meurman, Otto-Iivari, Kaupunkien suunnittelu. Teoksessa Carolus Lindberg (toim.), Keksintöjen kirja (VIII). Rakennustaide ja rakennustekniikka... Porvoo: WSOY, 1938, s. 329–330.
- 2 Eichberg, Henning, Liikuntaa harjoittavat ruumiit. Kohti ruumiin ja urheilun uutta sosiaalittiedettä. Tampere: Vastapaino 1987, s. 32–34.
- 3 Artikkelin perustuu osittain väitöskirjakäsikirjoitukseeni *Urban space and social welfare*. Otto-Iivari Meurman as planner of Finnish towns 1914–1937.
- 4 Vrt. Eichberg 1987, s. 41.
- 5 Häyrynen, Maunu, Maisemapuistosta reformipuistoon. Helsingin kaupunkipuistot ja puistopolitiikka 1880-luvulta 1930-luvulle. Entisaikain Helsinki XIV. Helsinki: Helsinki-seura 1994.
- 6 Viheralueet ja erityisesti urheilukentät olivat kaupungin rajojen sisäpuolinen vastine mm. partioliikkeen kaupunkien ulkopuolella, terveellistytävissä luonnossa järjestämille toiminnoille.
- 7 Esim. Harjula, Minna, Tehdaskaupungin takapihat. Ympäristö ja terveys Tampereella 1880–1939. Tampereen historiallisen seuran julkaisuja XVII, Tampere: Tampereen historiallinen seura, 2003, s. 89–90.
- 8 Saarikangas, Kirsi, Asunnon muodonmuutoksia. Puhtauden estetiikka ja sukupuoli modernissa arkkitehtuurissa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 860. Helsinki: SKS, 2002, s. 140–141.
- 9 Posener, Julius, Berlin auf dem Wege zu einer neuen Architektur. Das Zeitalter Wilhelms II. München: Prestel 1995, s. 289–310.
- 10 Meurmanin matkakertomus, maaliskuu 1920, Mikkelin maakunta-arkisto (MMA); Meurmanin muistikirja, s.a. [1919], Otto-I. Meurmanin arkisto, Suomen rakennustaiteen museo (SRM).
- 11 Salimäki, Harri, Isänmaan ja urheilu-uskon mies. Lauri Pihkala modernin urheiluaatteen esitaistelija. *Bibliotheca Historica* 62. Helsinki: SKS, 2000, s. 208. 1920-luvun lopulla Pihkala pyydettiin asiantuntijaksi Barcelonan uuden urheilustadionin suunnitteluun.

Ulla Salmela

Leikin ja urheilun tilat osana Viipurin kaupunkisuunnittelua

- ¹² Meurmanin kirje Bruno Steniukselle 10.6.1919, No 22, liitteenä Pihkalan lausunto päiv. 3.6.1919, MMA.
- ¹³ Esim. Posener 1995, s. 296–298.
- ¹⁴ Esim. Meurmanin Joensuun puisto-ohjelma, 1927. Salmela 2004, em. käsikirjoitus.
- ¹⁵ Frederick Law Olmsted Jr., "The City Beautiful", *The Builder* 101, July 7, 1911 in <http://www.library.cornell.edu/Reps/DOCS/olmst_11.htm>
- ¹⁶ Häyrynen, Maunu & Uino, Pirjo, Puistot ja puutarhat – Svante ja Paul Olsson. Teoksessa *Ars Suomen taide* (5). Keuruu: Otava, 1990, s. 154.
- ¹⁷ Collan, Anni, *Voimistelu telineopas sekä urheilu- ja leikkivälineopas*. Porvoo: WSOY, 1926, s. 331; Collan, Anni, *Naisten ja tyttöjen urheiluopas*. Helsinki: Otavas, 1921, s. 109.
- ¹⁸ Tässä artikkelissa ei syvennytä sotien välisen Suomen urheiluelämää ja urheilujärjestöjä leimanneeseen kahtiajakoon.
- ¹⁹ Esim. Boyer, M. Christine, *Dreaming the Rational City. The Myth of American City Planning*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 1997, s. 21–23.
- ²⁰ Collan, Anni, *Ruumiillinen kasvatus Pohjois-Ameriikan Yhdysvalloissa*. Porvoo: WSOY, 1916, s. 94–217. Kiitokset Leena Laineelle, joka viittasi Collanin aktiiviseen rooliin modernien leikki- ja urheilukenttäideoiden välittäjänä.
- ²¹ Harjula 2003, s. 89.
- ²² Meurman 1938, s. 330.
- ²³ Meurman 1938, s. 330.
- ²⁴ Viipurin asemakaavaosaston pöytäkirjat 15.5.1924 ja 26.8.1924; Viipurin asemakaavat ja kartat, MMA.
- ²⁵ Meurmanin kirjeet urheilulautakunnalle 28.3.1930, No 41 ja Yleisten töitten hallitukselle 30.5.1930, No 67, MMA.
- ²⁶ Meurman 1938, s. 330.
- ²⁷ Esim. Hapuli, Ritva, *Nykyajan sininen kukka*. Olavi Paavolainen ja nykyäika. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia* 628. Helsinki: SKS, 1995, s. 193–199.

Ulla Salmela

Leikin ja urheilun tilat osana Viipurin kaupunkisuunnittelua